

回
向

Ekō

bpost

PB-PP

BELGIE(N) - BELGIQUE

domein Roosendael (Mechelen)

Sven

jaargang 41 nr 1
lente 2018
(of Ekō nr 157)

driemaandelijks tijdschrift
afgiftekantoor 2600 Berchem Uitbreidingsstraat
erkenningsnummer P303143

Inhoud

Wie mag er mee op het Grote Voertuig?	2
De Vijf Machten	10
Walden & De plicht tot burgerlijke ongehoorzaamheid	14
Bloeddorst & boeddhisme	18
Huisaltaren	28

Dit is een uitgave van het Centrum voor Shin-Boeddhisme. De redactie noch het Centrum voor Shin-Boeddhisme zijn gebonden door de bijdragen van derden, die overigens niet noodzakelijk de zienswijze van de redactie weergeven. Iedere auteur is verantwoordelijk voor zijn of haar bijdrage.

*Wens je op de hoogte te blijven via
onze maandelijkse nieuwsbrief en/of
het elektronische Ekō magazine?*

Schrijf je in via:

<http://eepurl.com/bbbkGr>

Het Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw en de Shin-tempel Jikōji erkennen de spirituele en morele autoriteit van de Jōdo-Shinshū Hongwanji-ha (in Kyōto, Japan) in de persoon van de 25ste Hoofdabt Go-Monshu Kōjun Ōtani, maar zijn voorts organisatorisch en financieel autonoom. Hun werking is afhankelijk van uw medewerking, uw waardering en uw steun.

Onze bankrekening is: IBAN nummer BE53 5230 8022 6553 en BIC-code TRIOBEBB bij Triodos Bank nv, Hoogstraat 139/3, B-1000 Brussel, op naam van het Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw, Pretoriastraat 68, B-2600 Berchem-Antwerpen (België).

Woord vooraf

Deze lente-Ekō vangt aan met een stevige vertaling en bewerking van studie over het Mahayana. Met enkele “geleerde namen”, maar ook tal van opmerkelijks over de wortels van het Mahayana.

Heidi brengt ons andermaal tot bij de inzichten van Thich Nath Hanh.

Benny haalde een boekbespreking boven uit de onderste lade van zijn kas die er lag stof te vergaren. Geheel ontrechte.

Onlangs stond in de Vlaamse media het boeddhisme in de kijker. We luisterden naar “Bloeddorst en Boeddhisme” op Radio Klara.

John bracht een mooi artikel aan over een geheimzinnige en intieme plaats in het huis. Heeft niet iedereen zulk een plek?

Tenslotte, ontleenden we kostbare poëzie van twee “routinées” Een initiatie in dichtkunst door Jorg en Antoon.

Veel leesplezier !

Wie mag er mee op het Grote Voertuig ?

Na het optreden van de historische Boeddha brak het tijdperk van de nikaya's aan. Het tijdperk van de verschillende boeddhistische scholen met de illustere namen Sarvastivada, Mahsamghika, Theravada, Sthaviravada, Dharmaguptakas, Pudgalavadas, om de belangrijkste te noemen. Gaandeweg bestempeld als Hinayana-scholen waartegen de nieuwe stroming van het Mahayana zich zou afzetten.

Tenminste, zo werd ons lang voorgehouden in tal van religieuze naslagwerken, handboeken boeddhisme, academische, en tenslotte meer leesbare werken. Ook in boeddhistische centra sijpelden die opvatting door. Maar hoe correct is deze zienswijze eigenlijk nog in het licht van hedendaags onderzoek?

Michael Drewess vatte het onderzoek naar de wortels van het Mahayana samen in een vervolgartikel uit 2012, verschenen in "Religious Compass". Hier volgt een vrije vertaling en bewerking.

Oude visies over het Mahayana

Twee denkbeelden over het vroege Mahayana hebben het grootste deel van de 20ste eeuw gedomineerd: dat het een beweging was ontstaan onder leken enerzijds, en dat het ontwikkeld was in de schoot van de monastieke lijn van de Mahasamghika-school anderzijds. Ze ontstonden in het gespeculeer van de 19de eeuw. Al in 1857 opperde de Rus V.P. Vasiliev het idee dat het Mahayana meer open stond voor de inbreng van leken dan voorgaande boeddhistische scholen en bewegingen. In latere decennia groeide dit idee in populariteit. In 1881 kwam T.W. Rhys Davids dan met het idee dat het Mahayana ontstaan was als een soort altruïstische reactie op het ideaal van de arhat en partij trok voor de bodhisattva, die handelde

vanuit een groter mededogen. Zijn theorie kaatste rond in alle richtingen. Jean Przyluski formuleerde de eerste echte leken-theorie: het Mahayana was een reactie van leken op de "hooghartige geest", het "atheïstisch nihilisme" en de "steriele perfectie" van boeddhistische kloosterlingen met hun arhat-ideaal"¹. In tegenstelling tot die kloosterlingen, afgezonderd van de wereld en op zoek naar hun eigen persoonlijke heil, waren mahayanisten er als bodhisattvas "voor het heil van andere levende wezens, zelfs al betekende dat voor hen een lange tijd vertoeven in de draaikolk van wedergeboorten".

Przyluski's theorie was eigenlijk een simpele combinatie van eerder vermelde ideeën. Nooit citeerde hij enig bewijs om ze te staven. Maar veel onderzoekers (waaronder bekende namen als Etienne Lamotte en Edward Conze) vonden ze aannemelijk en zo werd zijn leken-theorie voor het ontstaan van het Mahayana in het Westen decennialang toonaangevend.

In de jaren '50 was Japan een van de weinig boeddhistische landen waar gelijkaardig wetenschappelijk speurwerk werd verricht. Akira Hirakawa had eveneens een theorie voor het ontstaan van het Mahayana ontwikkeld. Hij ging ervan uit dat het zich gevormd had temidden van groepen van leken die in de buurt van stupa's samentroepen. In het westen kreeg deze opvatting weinig steun. Ze was vooral invloedrijk in Japan.

De 19de eeuw was de bakermat van nog een andere oorsprongs-theorie. Het Mahayana zou voortgekomen zijn uit de school van de Mahasanghika's, een van die vroeg-boeddhistische scholen (nikaya's). Tijdens zijn reizen in de 4de-5de eeuw doorheen India maakte de Chinese monnik Fa-Hsien al gewag van een kopie van de Mahasamghika vinaya die hij gevonden had in een Mahayana klooster. Deze Mahasamghikas geloofden in het gelijktijdig bestaan van talrijke Boeddha's in alle richtingen van het universum, een beeld dat we ook tegenkomen in tal van Mahayana teksten met uiteenzettingen over allerlei Boeddha's. Die feiten, samen met het feit dat de termen "Mahasamghikas" en "Mahayana" beginnen met "maha", was voor

---

1. Uitspraken te vinden in publicaties van J. Przyluski uit respectievelijk 1926, 1932 en 1934: *Le concile de Rajagraha*, *Le Bouddhisme* en *Origin and Development of Buddhism*.

veel onderzoekers een bewijs van een historisch verband. En diegenen die meenden dat het Mahayana uit de Mahasamghika-school ontsproten was, combineerden dat meestal met de theorie van een leken-oriëntatie of leken-oorsprong.

Gedurende het grootste deel van de 20 ste eeuw zien we dat de beide visies over het vroege Mahayana veelvuldig op een of andere vorm gerecycleerd werden. Samen of apart en in combinatie met een mengsel van speculaties (over de rol bijvoorbeeld van de Indische figuren Nagarjuna en Ashvaghosa, over de geboorteplaats van het Mahayana, over de mogelijkheid van vreemde -lees: Perzische- invloeden). Volgens dit stramien werden talloze verklaringen de wereld ingestuurd. Maar eigenlijk werd tot 1970 geen echt nieuw idee ontwikkeld.

Een nieuwe wind

In de jaren '70 en '80 van vorige eeuw waaide er een nieuwe wind. In een artikel uit 1975 argumenteerde Gregory Schopen (tegenover Hirakawa) dat de eerste groepen van Mahayana-aanhangers niet zozeer samenklitten in de buurt van stupa's, maar zelf nieuwe cultusplekken hadden opgetrokken om Mahayana sutra's als relikwie te vereren. Zijn theorie won snel aan invloed en later onderzoek borduurde erop voort. Dat ging ervan uit dat het gebruik van geschreven teksten essentieel was geweest voor het voortbestaan van het Mahayana, inclusief de typische Mahayana-ideeën en beelden.

Wellicht is Paul Harrison's artikel "We mag er mee op het Grote Voertuig" uit 1987 de invloedrijkste publicatie in recente tijden.² Hierin presenteert hij voorlopige studieresultaten van vertaalde Mahayana sutra's. Het gaat om 11 sutra's in het Chinees uit de 2de eeuw na Christus, waarvan het merendeel toegeschreven wordt aan de vertaler Lokaksema. Indertijd werden ze beschouwd als de oudst dateerbare Mahayana teksten. Harrison

---

2. "Who gets to ride in the Great Vehicle? Self-image and Identity among the followers of the early Mahayana", gepubliceerd in *Journal of the International Association of Buddhist Studies* 10.

merkt op dat de teksten effectief verwijzen naar leken-bodhisattva's maar monastieke praktijken toch hoger aanschrijven. En dat ze ervoor pleiten dat leken kloosterling worden of doorgedreven religieuze praktijken op zich nemen.

Volgens Harrison onderschrijven de teksten nauwelijks de vroeger gangbare standpunten over het Mahayana als een afsplitsing of nieuw-gevormde school of sekte binnenin het boeddhisme. Hij stelt dat zijn teksten "zulke standpunten niet sterk ondersteunen" en dat ze maar een flauwe neiging vertonen tot het claimen van een nieuw boeddhistische identiteit. Waar het Mahayana lang beschouwd werd als een verwerping van het arhat-schap, zouden sommige van de vroege Chinese Mahayana-sutra's eerder legitimiteit verlenen aan het ideaal van de arhat en de eigen onderrichtingen presenteren als een weg naar de verwezenlijking van het arhat-schap of toch naar een realisatie die daar tussenin ligt.

Alhoewel zogenaamde "hemelse bodhisattva's" als Avalokitesvara en Manjusri, lang beschouwd werden als een van de centrale thema's van het Mahayana, vindt Harrison dat zijn teksten een sterk devotionele houding naar dergelijke bodhisattva's toe nergens aanmoedigen. Ook zou de stelling dat het Mahayana positiever zou staan ten overstaan van de religieuze beoefening van vrouwen dan het vroegere boeddhisme, niet tot uiting komen in zijn teksten. Die vertonen een eerder algemene negatieve houding. Harrison druk het treffend uit: "zowel mannen als vrouwen mogen meerijden met het grote voertuig, maar enkel mannen mogen het besturen", wat alleszins het standpunt vormt van de teksten die hij bestudeerde.

De publicatie van Harrison's artikel luidde het einde in van de oude visie dat het Mahayana ontstaan was bij leken-boeddhisten. Harrison had er niet bepaald strijd mee moeten voeren. De oude theorie werd slechts in stand gehouden door herhaling. Eenmaal ze in twijfel werd getrokken, was het er ook snel mee afgelopen.

Alhoewel weinig populair in het westen, vonden sommigen het toch nodig om het Japanse standpunt van Hirakawa, waarbij de stoepa het brandpunt

was van leken-activiteit, te bekritisieren. Dat standpunt zou immers uitgaan van foutieve veronderstellingen, niet gesteund door bewijs. Volgens sommigen maakten Japanse onderzoekers de fout eigenschappen van hedendaags Japans boeddhisme, met voornamelijk een focus op een lekenpraktijk en een getrouwde clerus (en dus niet op een afstammingslijn van volledig gewijde monniken), te projecteren op het antieke India. Anderen meenden echter dat dergelijke observatie ook geldt voor westerse onderzoekers met hun neiging het westers protestantisme, of zelfs de Franse seculiere lekenstaat, te projecteren op de opkomst van het Mahayana in India.

De theorie van de oude Mahasanghika-school als voortbrenger van het Mahayana stierf een stillere dood. Lang geleden was ze al uitgehold geraakt met sterke argumenten dat ook de nikayas, de vroege boeddhistische scholen dus, op duidelijk zichtbare wijze de zogenaamde nieuwe ideeën van het Mahayana hadden beïnvloed.

Het nieuwe perspectief

Tegenwoordig zijn onderzoekers voorstander van een nieuw basisperspectief op de relatie tussen het Mahayana en de verschillende nikayas. Gedurende het grootste deel van de 20ste eeuw waren die laatste vroegboeddhistische scholen (nog eens ter opsomming: de Sarvastivada, Mahasanghika, Theravada, Sthaviravada, Dharmaguptaka, Pudgalavada) eigenlijk geportretteerd als een “allegaartje” waartegen Mahayana-teksten zich minachtend zouden afzetten en die ze neerbuigend het “Hinayana”, het mindere voertuig, noemen zouden, om later te evolueren naar een aparte boeddhistische denkwijze en school.

Vanaf de jaren '60 waren onderzoekers al tegen die opvatting ingegaan. Er werd opgemerkt dat Mahayana-kloosterlingen geordineerd werden binnenin de nikayas (Bechert). En we zagen reeds bij Harrison dat vroege Chinese vertalingen van Mahayana sutra's nauwelijks bewijs aanvoerden voor de denkpiste van een aparte Mahayana school. "Er is geen bewijs dat monniken in het Indisch boeddhisme in het Mahayana anders waren dan die in de traditionele scholen" weerklonk het bij de Amerikaan Jonathan Silk

in 1994 (in zijn doctoraatsthesis), nu actief aan de universiteit van Leiden in Nederland. En aan het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw was dit voor sommigen al duidelijk geweest.

Vanaf 2000 werd in verscheidene publicaties al gewezen op het verschijnen van Chinese pelgrims in India die melden dat mahayanisten in kloosters van niet-mahayanisten leven én samenleven. Wat ook in Indische Mahayana teksten bevestigd wordt.

Dat de opkomst van een fenomeen als het Mahayana niet gescheiden kan worden van de vroegere boeddhistische scholen heeft de laatste 15 jaar algemeen ingang gevonden. Enkel Gregory Schopen, toch een naam in het vak, houdt vast aan het "confrontatiemodel". Het beeld namelijk van groepen gemarginaliseerde en belaagde Mahayana-moenniken, ondergedoken binnenin de dominante, mainstream kloosterorden. En van kleine, geïsoleerde groepen van Mahayana-woudmoenniken, eveneens in onmin levend en niet welkom bij de gevestigde orden. Bewijs hiervoor ziet hij in de aparte altaren voor de verering van sutra's die mahayanisten her en der oprichtten. Maar in die visie staat hij alleen.

En wat met de vermeende speciale band tussen het opkomende Mahayana en de school van de Mahasamghika's? In principe kan het Mahayana als pan-boeddhistische beweging in alle nikaya-scholen opgekomen zijn maar met de Mahasamghika's toch een speciale band hebben gehad. Maar dit spoor wordt tegenwoordig niet meer onderzocht. Paul Harrison drukte die consensus in 1995 goed uit in "Zoektocht naar de oorsprong van het Mahayana: Waar zoeken we naar?"

“Een van de zaken die we niet kunnen doen is de afstamming van het vroege Mahayana bepalen. Ooit dacht ik dat dit mogelijk was, maar nu geloof ik dat dit hopeloos is, omdat nu aanvaard wordt dat het Mahayana een pan-boeddhistische beweging –beter: een losse verzameling van bewegingen- eerder als de Charismatische Christenen of de Pinksterbeweging, die doorheen de scheidingslijnen van alle scholen loopt.”³

---

3. "Searching for the Origins of Mahayana: What Are We Looking For?", gepubliceerd in *Eastern Buddhist* 28

Inzichten uit de archeologie

De eerder vermelde Gregory Schopen wees er (in 1979 en 1987) reeds op dat van de vele boeddhistische inscripties in India er maar weinig gelinkt kunnen worden aan het Mahayana. De oudste inscriptie die geassocieerd worden kan met het Mahayana is volgens hem een inscriptie op een voetstuk van Boeddha Amitabha, dateerbaar rond 153 na Christus. Buiten die ene inscriptie, stamt de volgende duidelijke identificeerbare Mahayana-inscriptie pas uit de 4de of 5de eeuw. Hij vat zijn bevindingen samen:

“Na haar verschijning op het publieke toneel in de 2de eeuw na Christus, bleef het Mahayana aanvankelijk een extreem beperkte minderheidsbeweging die niet op publieke of populaire steun rekenen kon (tenminste, zo blijkt uit de huidige bewijslast) gedurende de volgende twee eeuwen.”

En hij besluit met:

“Dit strookt natuurlijk niet met de aanvaarde idee dat de beweging die we nu “Mahayana” noemen geheel in zijn bekende gedaante verscheen rond het begin van onze jaartelling. Indische inscripties doen uitschijnen dat de beweging niet met grote sier maar zeer aarzelend begon. Alhoewel een vroege Mahayana literatuur in beduidende aantallen aanwezig was (afleidbaar uit de Chinese vertalingen), was er geen vroeg georganiseerde en onafhankelijke, publiek gesteunde beweging waarvan het Mahayana deel van zou hebben kunnen uitmaken.”⁴

Een andere gedachte die de laatste decennia aan populariteit won is dat het Mahayana niet één beweging was maar dat er veel verschillende Mahayanas waren, elk gebonden aan een bepaalde sutra die dan vereerd werd (bijvoorbeeld de Prajnaparamita-sutra's, de Diamanten sutra, de Lotus sutra, enz...).

Omdat elk van die teksten zichzelf in het centrum van een cultus plaatste, vormde het vroege Mahayana aanvankelijk een los verband van verschil-

---

4. “The Inscription on the Kusan Image of Amitabha and the Character of the Early Mahayana in India”, gepubliceerd in *Journal of the International Association of Buddhist Studies* 10

lende maar gerelateerde groepen, elk met een eigen cultus van een centrale sutra-tekst. Errond vormden dan zich gemeenschappen, samen met de praktijken die erbij hoorden. Die gemeenschappen hadden wellicht geen direct en regelmatig contact met elkaar. Dit wordt beaamd door Jan Nattier: “de gemeenschappen die zich vormden rond Mahayana-teksten waren talrijk. En elke tekst plaatste zich inderdaad in het centrum van zijn eigen eredienst.”

De nieuwe vaststellingen omtrent het vroege Mahayana zijn opmerkelijk negatief, negatief dan in de zin van wat het Mahayana **niet** was: het Mahayana was geen aparte school. Het draaide niet om het vereren van bodhisattva's. Het was niet ontwikkeld door leken. Het is niet ontstaan uit de Mahasamghika's. Het was geen duidelijk onderscheiden spirituele beweging. Met zoveel wat het niet was, wat was het Mahayana dan uiteindelijk wel?

Een leidende theorie die de laatste jaren naar voren kwam werd de “woud-hypothese” genoemd en werd Paul Harrison als volgt gedefinieerd: “het Mahayana was het werk van asceten van de harde lijn, namelijk van monniken van de boeddhistische sangha die in het woud leefden”. In 1990 werd deze theorie voor het eerst voorgesteld.

Wordt vervolgd

“Early Indian Mahayana Buddhism I: Recent Scholarship”

van David Drewes is vrij te raadplegen op

https://www.academia.edu/9226456/Early_Indian_Mahayana_Buddhism_I_Recent_scholarship

(na registratie met account en wachtwoord)

| De Vijf Machten

(naar “Het Hart van Boeddha’s Leer” van Thich Nhat Hanh)

De vijf machten zijn geloof, energie, oplettendheid, concentratie en inzicht of wijsheid.

We spreken echter eerst van vermogens, voordat we van machten kunnen spreken.

Thich Nhat Hanh vergelijkt deze machten met de werking van een krachtcentrale.

Het is niet omdat de krachtcentrale een bepaalde energie kan opwekken, dat er dan ook al onmiddellijk elektriciteit is. Als een krachtcentrale niet goed werkt, kan er geen energie geproduceerd worden. De vijf machten zijn eigenlijk energie in werking.

De eerste macht is **geloof** (*shradda*). Geloof is hier geen blind geloof. Het is het vertrouwen dat we krijgen wanneer we de leer van de boeddha in praktijk brengen. Als we zien dat de leer ons helpt bepaalde obstakels te overwinnen en ons helpt geleidelijk te transformeren, dan beginnen we te geloven in de leer.

De tweede macht is **ijver** (*viryā*). Als we geloven, dan worden we ijverig, dan krijgen we energie. Die ijver op zich versterkt weer ons geloof. Vroeger zei men weleens in de kerk: geloof moet je onderhouden. Dit is niet anders met de leer van de boeddha.

De derde macht is **oplettendheid** (*smṛiti*) of mindfulness, wat Thich Nhat Hanh wereldwijd bekendheid heeft gegeven.

Hij vertelt dat we als kinderen bijna altijd in het hier en nu zijn en onze volledige aandacht aan één bepaalde bezigheid kunnen wijden zoals bv. het eten van een ijsje eten of iets met lego blokjes bouwen.

Voor kinderen is geluk heel eenvoudig en ook heel makkelijk. Kinderen vertoeven met gemak in het Reine Land van de boeddha. Maar met ouder te worden komen ook de verantwoordelijkheden en de zorgen, en dan verdwijnt ons paradijs, ons Reine Land als sneeuw voor de zon. Dan eten we als het ware onze zorgen in plaats van ons ijsje...

We kunnen terug gelukkig leren worden als een kind, als we terug leren oplettend te zijn. We moeten terug oog leren krijgen voor alle voorwaarden tot geluk die reeds in en rond ons aanwezig zijn. Om inzicht te krijgen in een bepaalde situatie of in onze emotionele reacties, moeten we oplettend zijn. Meditatie versterkt deze oplettendheid, maar ook bv. het met volle aandacht wandelen of het uitvoeren van alledaagse klusjes, zoals de vaat doen

Oplettendheid brengt ons bij de vierde energie: **concentratie** (*samadhi*). Concentratie vloeit voort uit oplettendheid. Hoe oplettender we zijn in ons dagelijks leven, hoe groter onze concentratie wordt.

De vijfde macht is **inzicht of wijsheid** (*prajna*). Het is het vermogen om helder laat zien. We krijgen inzicht op hoe iets werkelijk is.

In ons opslagbewustzijn (*alaya*) liggen de zaadjes van deze vijf machten. Het is de bedoeling dat we enkel de goede zaadjes water geven, zodat ze aan de oppervlakte kunnen komen en kunnen groeien. Komt er toch een slecht zaadje naar boven, dan moeten we daar geen aandacht aan geven, zodat het terug naar ons opslagbewustzijn kan afdalen.

De vijf machten vormen samen het zaad van de boeddhanatuur in elk van ons. In feite, zegt Thich Nhat Hanh is er ook nog een zesde macht, namelijk **capaciteit of alomvattendheid** (*kshanti*).

De capaciteit om gelukkig te zijn is heel waardevol. Iemand die in staat is, zelfs wanneer hij of zij met moeilijkheden geconfronteerd wordt, gelukkig te zijn, heeft de capaciteit om zichzelf en de mensen rond hem of haar vreugde te schenken. Als een sangha één zo'n persoon heeft, iemand die in alle omstandigheden kan glimlachen,

gelukkig kan zijn en geloof kan hebben, dan is het een goede sangha volgens Thich Nhat Hanh!

Heidi

De tuin van de fee

In het hart van de stad ademt
een vrijstaat stilte en rust
beschermt tegen krijgers van
schild en vriend, stof en gas
van marcherende wagenparken.

In de schaduw van het grote huis
waar krukken leren lopen en harten
in de maat van dag en droom kloppen
schuilt een sprookjeshuis waar
de goede kruidenfee met magische planten
elixir brouwde op getemperd vuur.

Nog steeds groeit hier kruid voor medicijn
tegen scherpe mensenpijn. Tot de planten
niet meer wederkeren
na een winter van grauwe kilte.

Sirenes van een gekwetst
leven in de stad, dringen slinks
dit stukje vrede binnen.
Steeds meer maar

vissen happen hoop naast waterlelies
onder de schaduw van een buigende boom.

Jorg Pyl

Op een avondtrein

Weerspannig wiegen lampions
in het landerig halfduister,
dat boven Lage Zwaluwe hangt.

Voor mij een oude heer
met bolhoed en navenant toebehoren
die naar buiten staart
en zich verliest in de vrieskou
als in een onvatbare hangmat.

Kon ik maar in de grote kou verdwijnen,
zo denk ik dan,
als een zwaluw laag over de grond
en een lichaam dat wedijvert
met de wegrijdende wind
en alle wetten van de zwaartekracht

Antoon van Den Braembussche

Antoon's nieuwe dichtbundel is te bestellen via contact@uitgeverijp.be:
Alles komt terug. Over de eeuwige terugkeer van het gelijke.
Leuven, Uitgeverij P., 2018.

WALDEN & De Plicht tot Burgerlijke Ongehoorzaamheid

Wie de nieuwsbrief of de sporadische teksten op de JIKOJI Facebook-pagina leest, zal misschien gemerkt hebben dat ik vaak citaten van Thoreau gebruik. De eigenzinnige man heeft dankzij het boek *Walden* dan ook een onuitwisbare indruk op me gemaakt.

Het boek dat ik gelezen heb is een recente heruitgave van de twee bekendste werken van David Henry Thoreau, beide oorspronkelijk uitgegeven midden 19de eeuw. Ze zijn herwerkt in een aangename en vlot leesbare vertaling. De schrijver, David Henry Thoreau, was een vreemde eend in de bijt. Een sociaal criticus, een milieu-activist en een anti consumentist in een tijd waarin van deze termen zelfs nog geen sprake was. Grotendeels onbemind in zijn eigen leven, nu geroemd als één van de meest invloedrijke Amerikanen ooit. Zijn boeken vormden inspiratiebronnen voor Martin Luther King, Tolstoj en Gandhi.

In het boek *Walden* volg je het 2 jaar durende experiment van Thoreau in zelfvoorziening. Hij bouwde een hutje aan het meer Walden en trachtte met zo weinig mogelijk middelen te leven. Het boek is grotendeels een romantisch verslag van de natuur rondom het meer Walden. De seizoenen, de planten, het meer en de dieren worden beschreven op zo'n magische en vaak humoristische manier, dat ze haast tastbaar worden. Zo verhaalt Thoreau over een strijd tegen het onkruid dat zijn moestuintje aanvalt in termen van oprukkende legers. Het hele boek biedt een onuitputtelijke bron van scherpzinnige, geniale en komische citaten.

Soms leest het boek dan weer als een droge handleiding om het land te verbouwen en hoe een leven van zelfvoorziening op te bouwen. Die veel te

lange stukken lijken vaak niet op hun plaats in het boek en maken het lezen soms tot een worsteling.

Maar dan af en toe glimt er een filosofisch of spiritueel inzicht, dat uitnodigt om uw eigen waarheden te herzien en te reflecteren over onze maatschappij. Zo wisselen poëtische natuurwaarnemingen en filosofische gedachtestromen elkaar af. Een bruikbaar filosofisch traktaat is het zeker niet, daarvoor zijn ideeën zijn te chaotisch en ongeordend, hier en daar lijkt hij zichzelf tegen te spreken, en is zijn betoog wat te idealistisch.

In zijn teksten vindt men tevens veel raakvlakken met het boeddhisme, want het is geweten dat de man graag las over Oosterse filosofie: “Ik ging beseffen wat de oosterlingen bedoelen met mediteren en het verzaken van werk. [...] Voor mijn dorpsgenoten was dit ongetwijfeld louter geluier, maar als de vogels en bloemen me hadden beoordeeld naar hun maatstaven, was ik niet te licht bevonden. Je moet je behoefte in jezelf vinden, dat staat vast.”

Het essay 'De plicht tot burgerlijke ongehoorzaamheid' is veel kleiner, slechts 29 pagina's (tegenover het 343 pagina's tellende 'Walden'). Het vertelt over de nacht cel die Thoreau moest zitten omdat hij weigerde belastingen te betalen aan een regering waarmee hij zich niet kon verzoenen (wegens de slavenhandel en de Mexicaanse oorlog). In het kleine maar scherpe betoog roept Thoreau op om ongehoorzaamheid in de praktijk te om zetten en niet lijdzaam toe te kijken. Dit boekje heeft niets van de frivoliteit van 'Walden', maar is dan weer een boeiend document om andere redenen. Thoreau staat voor een actief en geweldloos verzet dat héél sterk doet denken aan Gandhi's *Satyagraha*; een vasthouden aan de waarheid. Slechts 1 persoon kan een regering ten val brengen, indien deze persoon vast zou houden aan de waarheid. “Bovendien vormt iedereen die rechtvaardiger is dan zijn buren al een meerderheid van één.” Want, zegt Thoreau, “wat eenmaal goed is gedaan, is voorgoed gedaan.”

Het is echt bijzonder hoe een boek zo de tand des tijds kan doorstaan en haast niets aan belang heeft ingeboet. De hang naar natuur en Thoreaus idealistische gedachtegoed lijken heden ten dagen zelfs actueler dan toen de man het geschreven heeft.

Ekō jaargang 41 nr 1 (of Ekō nr 157)

Ieder persoon die zich soms vragen stelt over het moderne consumentisme en materialisme en een simpelere levensstijl voorstaat, zou dit boek moeten lezen. Bij mij krijgt het werk zeker een prominente plaats in mijn boekenkast, al weet ik niet of het boek zich meer thuis voelt naast de romans of tussen Kant en Nietzsche.

Benny

Vroege vogels

*De vogels zingen steeds vroeger
de slaap uit zijn bed
Het licht schijnt accurater
De schaduwen worden korter en scherper*

*Bruine schutbladen vallen wiegend
In de diepte
Het felle groen verblijdt en verschrikt
Winterogen.*

*Kinderen klinken vrolijker in hun spelletjes
Terwijl bij ouderen het bloed
getormenteerd door de koude van de moeilijke dagen
nog dik en bedroefd door de vernauwende
aders traag stroomt.*

Jorg Pyl

HUIS VAN DE STILTE

De Vader, de Moeder, de Dochter en het kind
leefden tezamen in de huiskamer.
Ze gingen nooit naar buiten.
Ze aten en dronken niet.
Ze leefden van elkaar.

Ze bezworen niets en niemand
en hielden de bloemen in leven
met zuiver water.
Ze hielden zichzelf
een weinig bewogen in leven
met de lach van het kind.

En wanneer er bezoekers kwamen
dan werden die toegesproken
met zachte gebaren.
En wanneer er bezoekers kwamen
dan werden die met goedheid behandeld.

Het huis werd stilaan een rustplaats
want men kon er levend sterven
en stilte horen spreken
en 's avonds de zon zien.
Het kind knielde toen telkens weer
te midden van de huiskamer en lachte
de Vader, de Moeder, de Dochter toe.
De dochter had het kind gebaard.
Ze was gelukkig met het kind.

De Vader, de Moeder, de Dochter en het kind
leefden tezamen in de huiskamer.
Ze aten en dronken niet.
Ze leefden van elkaar.
En wanneer er bezoekers kwamen
dan werden die met goedheid behandeld.

Antoon van Den Braembussche
Uit: Tonko Brem, IN HET VOORBIJGAAN,
Antwerpen, Contramine, 1985.

Bloeddorst & boeddhisme

Werner Trio van Radio Klara nodigde onlangs Paul van der Velde en Tom Hannes uit voor een “debat”. Misschien in de hoop op een pittig debat naar aanleiding van recente uitspraken van Paul van der Velde over geweld vanuit boeddhistische kringen. Tot een echt debat kwam het mijns inziens niet. Gelukkig eigenlijk, denk ik achteraf. Beide gasten namen elkaar niet op de korrel maar luisterden naar elkaars anekdoten, opvattingen en tal van wetenswaardigheden. Een ontmoeting die gepaard ging met ontnuchterende uitspraken over een gekoesterd boeddhistisch ideaalbeeld. Hieronder volgt een transcriptie, hier en daar verfraaid en ingekort.

Paul van der Velde is hoogleraar Aziatische religies aan de Radboud Universiteit, geeft er boeddhisme en hindoeïsme en spreekt Sanskriet en Hindi. Hij houdt zich ook bezig met thanatologie (thanatologie behandelt alles in verband met de dood en uitvaartrituelen).

Tom Hannes noemt zichzelf vooral zenboeddhist maar geen beëdigd zenmeester. Hij geeft meditatielessen en begeleidt daarbij mensen. Daarnaast heeft hij een therapeutische praktijk, namelijk een gespreks- en gewaarspraktijk, waarin hij zijn boeddhistische achtergrond aanwendt.

Werner Trio: Deze uitzending zal grotendeels gaan over het onderscheid tussen de westerse visie op boeddhisme en die van Oost-Azië. Dan moeten we natuurlijk gaan naar Myanmar, waar je net van terug bent, Paul van der Velde. Wat is de actualiteit? Er zijn ongeveer 690000 Rohingya uit Raghin, de noordelijke provincie, verjaagd met heel veel geweld. Maar wat is er nu waar in deze tijden van “fake news”? In bronnen als Swarayamagh, een Indiaans onafhankelijk magazine zoals ze zichzelf noemen, wordt gezegd dat de Arakan Rohingya Salvation Army gesponsord is door onder meer Saudi-Arabië en training krijgen van Al Khaida en de Taliban, enz. Wat heb jij opgevangen? Wat ben je er gaan doen?

Paul van der Velde: Ik ben de laatste 22 jaar een keer of 12 in Myanmar geweest. Naast de universiteit werk ik ook als reisbegeleider, ik begeleid kunsthistorische, godsdiensthistorische reizen naar Azië. Voor Myanmar zou je nooit een onderzoeksvizum krijgen, daar wordt veel te moeilijk over gedaan. Als toeristenbegeleider kom je overal en mag je ook vragen stellen. Wat tref je aan? De strijd is natuurlijk al een tijdje gaande. Ze is erg in het nieuws gekomen maar was er al een tijd.

Werner Trio: Ze is zogezegd in augustus 2017 begonnen.

Paul van der Velde: Ze slaapt al veel langer aan. Mij viel dit keer op -ik ben in het verleden zelf drie keer in dat gebied geweest- dat het nu een no-go zone is. De moslims die er wonen zijn keurige, vriendelijke mensen waar niets mis mee is. De Rohingya of de Kalars, de “zwarten”, zoals de Birmezen ze noemen. Maar in Yangon, het voormalige Rangoon de hoofdstad van Myanmar, begon onze gids van het vliegveld naar het lokale hotel er al over dat we allemaal nep-nieuws hoorden. Dat we niets van de situatie wisten. Dat de Rohingyas nu eenmaal moslims zijn en dat het algemeen bekend is hoe moslims zijn. Van alle kanten hebben moslims hun imago enorm tegen. En boeddhisten hebben mondiaal de naam de meest vreedzame mensen van de wereld te zijn. Je komt echt uitspraken tegen dat het boeddhisme de enige “religie” is die nooit een heilige oorlog heeft veroorzaakt.

Werner Trio: Quod non, want er zijn er wel een paar geweest. Waar we het straks nog over zullen hebben.

Paul van der Velde: Maar het verbaast mij niets dat nu Saoedi-Arabië zich met die oorlog is gaan bemoeien, en dat Al Qaida en I.S. nu ook meedoen. De Rohingyas zijn ongelooflijk getergd door de Birmezen.

Werner Trio: Misschien moeten we even aanhalen hoe ze er zijn gekomen? Aung San Suu Kyi zegt dat het Bangladeshi zijn. Eigenlijk heeft ze historisch gezien gelijk. Als ik lees dat ze door de Britten als slaven naar Birma werden gebracht.

Paul van der Velde: Dat is ten dele waar, de Britten brachten er mensen naartoe omdat ze geïnteresseerd waren in het hout van Birma. Maar sommigen wonen er al 500 jaar. Princes Abeyadana was een Bengaalse prinses uit de 12de eeuw na Christus die gehuwd was

met koning Kyanzittha van Bagan. Er zijn hele oude roots naar Bengalen toe. De interactie is eeuwenoud.

Werner Trio: Zullen we het gaan zoeken in de Britse tijd misschien? Want sinds 1824 was Birma, zoals het toen heette, eigenlijk een vazal, en ingelijfd in het Britse rijk in 1885. Vanaf toen zijn, zo lees ik bij u, de Birmezen hun boeddhistische identiteit beginnen te benadrukken.

Paul van der Velde: Dat klopt. Je had in die tijd een soort van revival-beweging binnen het boeddhisme van Birma. Dat waren monniken die afstand namen van al het goud en de glamour & glitter die nog eigen is aan het boeddhisme in Myanmar, en die heel erg teruggingen naar de meditatie. Vanuit de gedachte dat dat de kern van het boeddhisme zou zijn, wat je in het westen ook heel veel tegenkomt. En die zijn zich gaan verzetten tegen de kolonisering en meditatie werd ook een vorm van verzet. In de Engelse tijd zijn heel veel arbeiders uit Brits-India naar Myanmar gebracht, en daar waren o.a. heel veel Bengali's bij. En dat wordt dus door veel boeddhisten gezien als een overblijfsel uit die tijd, en die horen er niet bij. Ze hebben ook geen stemrecht, ze tellen niet mee als volledige burgers.

Werner Trio: En dat is dus ook de grote klacht. Sommige van die Rohingya zijn al sinds de jaren '40 bezig met een jihad, lees ik ook. Maar na enige tijd zagen ze in dat er geen grote umma of groot islamitisch rijk zou ontstaan. Waarna ze toestemden om wel burger te willen worden. Ze zouden het dus aan zichzelf te danken hebben.

Paul van der Velde: De strijd is nu heel erg op de spits gedreven. Het heeft er ook heel erg mee te maken dat de grote junta weg is. In Birma lopen de politieke partijen langs een etnische lijn. Het land bestaat uit gebieden waar minderheden wonen. De Birmanen zelf, de grootste minderheid, zijn een volk op zich. Die volkeren hebben onder elkaar veel strijd, wat eeuwenoud is.

Werner Trio: In de jaren '80, '90 zijn er 400000 mensen moeten vluchten naar Thailand.

Paul van der Velde: Dat waren de Karen. Waar het nu rustiger is maar wat nog steeds niet helemaal voorbij is. Toen de junta wegviel kwamen die volkeren tegenover elkaar te staan, toen de centrale vijand weggevallen was.

Werner Trio: Ik ga even naar Tom Hannes, zen-leraar. “Mediteren kun je leren” is een boek dat binnenkort zal verschijnen eenmaal je tijd hebt om het helemaal uit te schrijven. Ik hoorde Paul van der Velde daarnet zeggen dat meditatie een vorm van verzet kan zijn of dat met zich kan mee brengen. Kan je dat volgen?

Tom Hannes: Oh ja, dat is zelfs mijn favoriete visie, in positieve zin dan. Meditatie als een manier om je niet te laten meeslepen door allerlei gedachten en emoties en ideologieën die in jouw huizen.

Werner Trio: Of ingelepeld worden?

Tom Hannes: Ingelepeld of zelf aangekweekt. Het maakt niet uit of het van binnen of van buiten komt. Je zit met een heleboel patronen in je gewoonten en je denken, je gevoel en je spreken. En het is ontzettend moeilijk je daarop te betrappen, te zien wat die juist zijn - en nu wordt het helemaal moeilijk- en wat ga je daar nu mee doen? Veel makkelijker is het om gewoon te volgen en er in te springen, en er achteraf een soort van rationaliserend verhaal te maken van “het is toch waar zeker?”. Als ik de verhalen hoor die Paul hier vertelt moet er heel veel in de hoofden van de mensen omgaan. Meditatie kan dan dienen –en nu klinkt het een beetje als een promotiepraatje en als je het zo gebruikt tenminste- om jezelf daarop te betrappen en jezelf dan de gouden vraag te stellen: “Is het wel waar?” en “Wil ik dit soort mens zijn?”, “Is dit goed voor mij, voor de wereld, voor mijn land om mij zo te gedragen?”

Werner Trio: En Paul van der Velde, zou je dan zeggen dat het dit was wat die meditatie dan in Myanmar betrof?

Paul van der Velde: Het zou heel mooi zijn als dat het resultaat was zoals je nou zegt. Als dat zou gebeuren. Maar het Boeddhisme kent van huis uit -dat is een hele oude traditie- “het uitschakelen van de vijanden van de dharma”, dus de vijanden van de boeddhistische leer.

Werner Trio: Maar dat is wel, voor alle duidelijkheid, zeer interpreteerbaar en, wat typisch boeddhistisch is, niet volgens een vastliggend aantal regels.

Paul van der Velde: Het is interpreteerbaar, maar je hebt grote scholen van het boeddhisme die allemaal gemeenschappelijk hebben dat hun boeddhisme het echte boeddhisme is. Daar zijn ze allemaal

gemeenschappelijk in. Plus dat het leven van de Boeddha, het legendarische leven van de Boeddha wat wij kennen, als een soort van referentiekader dient. Maar ze vinden allemaal dat zij gelijk hebben. Onder elkaar kunnen ze ongelooflijk ruzie maken over wat het echte boeddhisme is. Dat heb ik in Azië nog vaak meegemaakt. Dat verschillende boeddhistische groeperingen die elkaar tegenkomen slaande ruzie krijgen. Dat het schuim in de mondhoeken zich verzamelde bij de boeddhistische monniken in Sri Lanka. Dat komt echt voor.

Tom Hannes: Ik heb ooit eens een tekst gelezen in de pali-canon, laten we heel grofweg zeggen de boeddhistische bijbel.

Werner Trio: Hoewel er geen heilige teksten zijn in het boeddhisme?

Tom Hannes: O ja, het stikt van de heilige teksten. Er is een heel bekende tekst, nu ik even afwijk, *De Lotus sutra*, die je eens moet lezen, en die er voornamelijk in bestaat door te zeggen hoe heilig die is. En dat je die moet lezen. En als je de Lotus sutra zou lezen dan zou je heel wat meemaken. Dat staat in de Lotus sutra. Meer staat er eigenlijk niet in.

Werner Trio: Wat eigenlijk pure magie is?

Tom Hannes: Dat is een tekst die zichzelf vereert. En die in bepaalde strekkingen dan ook als zodanig behandeld wordt. Los daarvan is er in de pali-canon, dus de eerste “body of texts” met de beste informatie -niet altijd goede informatie- over de tijd van de Boeddha en wat er gebeurde, een tekst waarin de Boeddha zelf naar een bos gaat waarin twee groepen van leerlingen een gewapende oorlog met elkaar hebben. De Boeddha gaat ernaar toe om orde op zaken te stellen, wat niet lukt. Wat ik om een aantal redenen bijzonder indrukwekkend vond, waarvan de belangrijkste reden misschien wel is dat die tekst nog bestaat. Ingebakken in de traditie zit het besef: “Man, het kan foutlopen en zelfs de Boeddha krijgt het niet recht!” De Boeddha is tenslotte weggelopen. De mannen zijn zich blijven uitmoorden, en dat was het.

Werner Trio: Dus toch een soort van fatalisme wat in het boeddhisme zit?

Tom Hannes: Neen, het is de erkenning van een fout en van het feit dat iets niet gelukt is. Of het fatalistisch is weet ik niet specifiek.

Paul van der Velde: Heel kenmerkend voor dit conflict was ook dat het niet ging over instellingen, maar over praktijken. Het ging over het schoonmaken van de badkamer. De meeste ruzies in het boeddhisme ontstaan nooit over leerstellingen, altijd over de praktijk. In Birma zijn er hele conflicten geweest tussen monniken over hoe je de pij dragen moet, over de linkerschouder of de rechterschouder. Het hoort over de linker, maar goed. De strengste monniken lopen met beide schouders bedekt dan is de discussie tenminste afgelopen. Zo bekijken scherpzinnige monniken dat. Problemen gaan meestal over de praktijk, wat je doen moet, maar niet over leerstellingen. Wat heel opmerkelijk is.

Tom Hannes: Ik herinner me iets. Ik ben lang zen-monnik geweest dus liep ik op retraites in zo'n Japans gewaad rond, ook in kloosters. Af en toe hadden we bezoek van een Aziatische monnik uit een andere traditie, in dit geval een Theravada-monnik.

Werner Trio: Zoals de fundamentalisten uit Myanmar?

Tom Hannes: Neen, die zijn niet allemaal fundamentalist, maar vooral monniken met oranje gewaden. Die monnik vond mij wel ok en nam mij even ter hand. Hij trok zijn bovengewaad uit (niet erotisch bedoeld) en trok het daarna terug aan wat een heel tijdje duurde. Hij wou dat ik dat zag, legde het allemaal klaar, keek me diep in de ogen en zei: "That's the way you wear your robe". Het kon me geen worst schelen hoe iemand zijn kleren hoeft te dragen, maar ik zag wel hoe fundamenteel belangrijk dat was voor hem.

Werner Trio: Laten we eens terugkeren naar Myanmar en de junta. Want die junta heeft zich ook willen legitimeren door zich symbolisch te laten dragen door het boeddhisme, door onder meer veel te doneren en stoepa's te bouwen, voor bladgoud te zorgen, voor dit en dat...

Paul van der Velde: De junta kocht de steun van de sangha, van de boeddhistische gemeenschap in de zin van sangha=monniken. Dat deed de junta. Het boeddhisme kent een hele duidelijke traditie van de ideale koning. Keizer Asoka is vaak het referentiekader uit de derde eeuw voor Christus. Een koning moet zijn als een parasol die zo

krachtig is dat de onderdanen zich daaronder veilig voelen. En daarmee speelt ook de Chakri-dynastie van Thailand met die symboliek van parasols. En de junta kocht de steun van de sangha door grote donaties te doen aan de kloosters. Toen ik deze keer in Myanmar was heeft de regering 10000 monniken met Nieuwjaar nieuwe kleren en eten gegeven. En daarmee koop je de steun van de sangha.

Werner Trio: Dus dat kan opnieuw want –heel belangrijke gebeurtenis die veel mensen zich zullen herinneren- in september 2007 kwamen de boeddhistische monniken op straat. Ze deden aan een zeer specifieke praktijk, de Nikuyama-hama. Dat moet je eens uitleggen.

Paul van der Velde: Ze draaiden hun bedelnap om, ze accepteerden de donaties van de junta niet meer. Dat was voor de junta een gigantisch gezichtsverlies. Want dat kan niet, ze namen hun donaties aan. De concrete aanleiding was veel banaler dan we zouden denken, het was namelijk de stijging van de prijzen van de benzine waardoor de families van deze monniken niet zo gemakkelijker meer aan benzine geraakten. Het leven was te duur geworden, dat was de aanleiding. Maar de junta was daar helemaal door ontwricht. Dan ging het internet ook dicht in die tijd. Je kon heel moeilijk contact krijgen met mensen in Myanmar. Ik heb later wel contact gehad met Birmese monniken die in Myanmar studeerden. Er kwamen berichten dat monniken de straat op gingen. Er zouden monniken doodgeschoten zijn, maar vervolgens zijn er ook allerlei leken de straat opgekomen die hun borst ontblootten en tegen het leger riepen: “schiet maar, schiet maar”.

Werner Trio: Maar dat deden ze niet en dat heeft te maken met wat wij bijgeloof zouden noemen.

Paul van der Velde: Boeddhistisch animisme. Een beetje een verzamelterm. De gedachte is dat wanneer er onschuldig bloed vloeit op het gouden land Birma, daar wraakzuchtige geesten uit voortkomen (*nats*) die de kinderen uit de slaap gaan houden, families gaan lastig vallen. Een van de methodes om de *nats* te bestrijden is dat je een stukje lichaam van zo'n gesneuvelde, doodgeschoten, persoon meeneemt en thuis ritueel in bedwang houdt, of opeet.

Werner Trio: Doen ze dat?

Paul van der Velde: Mja, Het zal ongetwijfeld in extreem magische kringen gebeuren. Want Birma heeft naast en dwars door het boeddhisme heen, een hele magische traditie van alchemistische monniken, monniken die bezig zijn met het omzetten van metalen in goud, en die onsterfelijk proberen te worden. Die alchemisten bestaan tot op de dag van vandaag. Ik heb er gezien toen ik in de Mon-gebieden was de afgelopen jaren. Maar ook bij de Shwedagon stoepa in Yangon is een heiligdom gewijd aan een alchemistische monnik. Hij is al lang dood maar volgens de traditie leeft hij eeuwig, ergens in de Himalaya of zo. Maar dit kom je ook elders tegen. Er zijn ook boeddhistische mummies die aangeboden worden op souvenir-markten. Men gaat ervan uit dat die mummie nog leeft, dat de monnik terug kan komen in dat lichaam. Als ik die mummie zie dan denk ik dat die persoon behoorlijk dood is, maar de traditie denkt daar echt anders over.

Werner Trio: Maar wat de junta betreft, want ik wil het hebben over dat geweld dat nu plaatsvindt, nog steeds. Die junta heeft zich dat boeddhistisch animisme eigen gemaakt om zo nauw mogelijk aansluiting te vinden bij het volk en heeft zich eigenlijk voorzien van de zeven vorstelijke regalia van de chakravartin

Paul van der Velde: Dat is de universele koning.

Werner Trio: Zoals de Boeddha dat was? Metaforisch?

Paul van der Velde: Ja precies. De Boeddha heeft ook dezelfde lichaamskenmerken als zo'n chakravartin. Als wij een levende Boeddha zouden tegenkomen moet je dat kunnen zien aan 32 lichaamskenmerken. Bijvoorbeeld aan z'n tong. Bovendien, iets wat ook speelt in het Aziatisch Boeddhisme: de Boeddha zou 9 meter hoog zijn geweest. En zo'n dingen zie je ook heel sterk in het Aziatisch Boeddhisme. Dat de Boeddha een soort supermens is en niet een gewoon mens. En hier in het westen zoeken we veel meer de geperfectioneerde mens als de Verlichte.

Werner Trio: Daarmee houdt die junta minstens rekening, tenzij ze daar ook zelf in geloven?

Paul van der Velde: Als de junta een belangrijks beslissing nam dan ging men daarna meteen kijken in de bossen van Arakan om te kijken naar de verschijning van witte olifanten. Olifanten met speciale

kentekenen als rijdier van de god Indra. De geboorte van de Boeddha zelf werd ook aangekondigd in de vorm van een droom van een witte olifant. Dus een witte olifant is een zeer gunstig voorteken. En de junta ging na iedere belangrijke politieke beslissing zoeken in de wouden naar zo'n olifant.

Werner Trio: Eigenlijk spelen ze de universele vorst. Die junta bestaat eigenlijk niet meer, zogezegd. Er is nu een democratie met Aung San Suu Kyi. Ze is niet echt een president, maar toch zoiets?

Paul van der Velde: Wij krijgen hier het beeld dat ze een soort marionet van de regering is. Nou, in Myanmar zei men precies het omgekeerde: de regering kan niets doen want zij heeft de touwtjes in handen. Ik dacht dat dit toch nader onderzoek nodig had.

Werner Trio: En dan moeten we proberen te begrijpen hoe het komt dat alhoewel Aung San Suu Kyi, ook al wordt ze op de vingers getikt door de Dalaï Lama, toch niet over haar lippen krijgt dat ze bezig zijn met een genocide.

Paul van der Velde: Nee, zij zegt dat niet en dat blijft een hele complexe situatie. Als er iemand is die er iets aan zou kunnen doen dan is zij het. Je kan alleen speculeren wat de aanleiding daartoe is.

Werner Trio: Probeer eens?

Paul van der Velde: Als ze inderdaad een marionet van de junta is, dan zou ze meteen haar positie kwijt zijn. Ik heb ook opgemerkt dat heel veel inwoners van Birma achter de genocide staan. Die het uitstekend vinden dat de Rohingya's worden aangepakt. Ze hoeven niet perse dood maar wel weg uit Myanmar. Zou Aung San Suu Kyi voor hen opkomen, dan zou ze de steun kwijt raken van een heel groot deel van de bevolking. Ik zoek het in dit soort kwesties.

Werner Trio: Het heeft dus niets te maken met magie?

Paul van der Velde: Nou in de tijd dat ze huisarrest had, identificeerde ze zich voortdurend met een bepaalde *nat*, "Lady Golden Face". Zelfs de kledij die ze droeg was erop geïnspireerd. (Lady Golden Face is een van de bescherm-*nats*, samen met haar broer, van de oude stad Bagan. En beiden zijn doodgemarteld.) Ze identificeerde zich met deze *nat*. Iedere keer doet ze dat, in haar levensverhaal, in de kledij die ze draagt.

Werner Trio: En dan is de vraag: waarom doet ze dat?

Paul van der Velde: Omdat lady Golden face een zeer krachtige beschermgodin is en ook gemarteld is, ook dwars gezeten werd. Dat is het argument, denk ik, waarom ze dit doet. Birmezen herkennen dit. En daarmee krijgt ze groot aanzien. Daarmee staat ze dus tegenover de koning die die *nats* toentertijd heeft doodgemarteld, de junta dus.

Werner Trio: Tom Hannes, jij hebt nu een hele tijd zitten luisteren. Jij bent een kenner van boeddhisme. Als je dit verhaal hoort, wat denk je dan?

Tom Hannes: Ik ben in de eerste plaats een beoefenaar, dat is al een iets andere insteek. En ik zat me daarnet te betrappen op de gedachte: stel dat ik hier nu een islamiet was en het ging over islamitisch geweld. Dan zou ik mij onder druk gezet voelen om mij daarvan te distantiëren. Ik ben een boeddhist, ik wordt hier niet onder druk gezet om mij te distantiëren van geweld. Dat valt op. Het eerste wat ik hierover wilde zeggen: ik heb hier geen uitstaan mee.

Werner Trio: Het is ver weg. Het is de andere kant van de wereld. Het is een andere school van boeddhisme?

Tom Hannes: Het is zelfs dat niet. Ik dacht: het is niet omdat ik een boeddhist ben dat ik iets zinnigs te zeggen heb over de wantoestanden in Myanmar. En tegelijkertijd was de andere gedachte van: dat kun je niet maken. Te zeggen van: daar heb ik niets mee te maken. Natuurlijk raakt mij dat. Zoals me dat elke keer raakt: verdorie, ze maken er weer een potje van, de boeddhisten. En het is zo jammer want er zit zo iets moois in. En wat zit er daar allemaal fout, en wat is naïviteit, en wat is gerechtvaardigde hoop. Dat is een ontzettend moeilijke vraag.

Wordt vervolgd

Huisaltaren

Een huisaltaar is vaak een heel intieme plaats. Het vertelt over iemands leven, over dat wat vreugde heeft gegeven of pijn, over wat voorbij ging of bleef.

Onderzoekster Elisabeth Koops studeerde af in 2006 aan de Faculteit Godsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit van Groningen. Nog altijd tekent ze de verhalen op van mensen die thuis een stille ruimte hebben ingericht, een meditatieruimte of altaar.

Niet iedereen zal het woord "altaar" gebruiken zegt Koops. Misschien omdat ze het associëren met een offerplaats. Het is vaak een afgegrensde ruimte waar verbinding wordt gezocht met het goddelijke, of waar rituelen plaatsvinden zoals het ontsteken van een kaarsje. Ook wierook en heiligenbeelden zie je veel terugkomen. Het kan van alles zijn waar mensen hun altaar mee inrichten. Soms komt er een beeld bij of verdwijnt het een of ander. Attributen die op een bepaald moment belangrijk zijn, worden naar voren gehaald, anderen verdwijnen daarmee juist naar de achtergrond.

Sommige altaren onttrekken zich zelfs geheel aan het zicht. Mensen hebben een altaar in de slaapkamer, in een aparte kamer, of achter een klep in de kast. Er staat bijvoorbeeld een groot Mariabeeld in de hal met kaarsjes erbij en er wordt wierook gebrand. Iedereen mag het zien en bewonderen.

Maar het echte altaar is vaak onzichtbaar, laat zich niet zomaar tonen aan anderen. Dat wat niet zichtbaar is, heeft te maken met kwetsbaarheid zegt Koops. Dat deel is echt speciaal, misschien heilig voor iemand. Als je dat te zien krijgt, kom je echt bij iemand binnen.

Wat mensen hopen te vinden bij hun altaar is heel verschillend. Sommigen zoeken er rust, of mediteren er. Anderen zoeken contact met overledenen of met de goddelijke wereld.

Vroeger hing er een kruis in vrijwel ieder huis.

Bij protestanten zonder Jezus, bij katholieken mét. Daarmee liet je zien dat je christelijk was. Katholieken hebben van vroeger al huisaltaren. Vanaf de negentiende tot halverwege de twintigste eeuw hadden de meeste katholieke huishoudens een Mariabeeld of een Heilig Hartbeeld. De Bhagavatgita en de Bijbel kunnen ook naast elkaar liggen op de altaren.

Ik vermoed dat als je een groep mensen op een feestje bij elkaar zet, er zeker iemand tussen zit met een huisaltaar, zegt Koops. Al zijn ze de laatste jaren van uiterlijk en misschien ook wel intentie veranderd. Een altaar heb ik niet, zeggen sommige mensen, maar een stilteplek wel. Ondanks het eeuwenoude concept, zijn er vandaag de dag maar weinig mensen die bij het woordje huisaltaar meteen weten waarover je het hebt. Wat is een huisaltaar dan nu eigenlijk precies?

We zijn allemaal wel bekend met het Bijbelse gebruik van altaren in openbare plaatsen. Deze werden voor het eerst gemaakt van eenvoudige vastgestampte aarde. Later werden ze uit steen gehouwen, en nog veel later pas artistiek vervaardigd uit hout. Vele culturen brachten echter met het heilige altaar concept ook hun huis en leven binnen. Op hun huisaltaren plaatsten zij speciale familiestukken en maakten ze offers voor hun God.

In China is het vooral een traditie die van generatie tot generatie is overgenomen. Iedereen is ermee opgegroeid. De huisaltaren zijn daar slanke tafels met prachtig gebeeldhouwde, geverfde of gelakte versieringen. Het zijn ware meesterwerken van enorme emotionele betekenis.

In elk geval, wat een huisaltaar precies is, is afhankelijk van wat persoonlijk bij je past. Het hangt niet af van het formaat, een huisaltaar kan klein zijn en een plaatsje in een boekenkast innemen, maar het kan ook een hele kamer in beslag nemen.

Wat geeft je troost? Wat is zinvol? Wat is heilig voor jou? Wat een huisaltaar is op een bepaald moment voor een bepaald persoon, kan binnen weken, maanden of jaren, totaal veranderd zijn. Altaren zijn namelijk bedoeld om te fungeren als een katalysator voor het verschuiven van gedachten van het drukke leven naar de geestelijke, religieuze of spirituele wereld.

Uit: Een huisaltaar is een spiegeling van de ziel
Cecile Hendriks - Trouw, 22 december 2009

Artikel en foto's aangebracht door John

Verschenen in:

De Standaard van 10 maart:

“Mediteren en haatzaaien - Waarom boeddhisten hun burens belagen

Het maandblad *Filosofie* van januari 2018:

“Boeddhistische schoktherapie – Zo leer je vertrouwen op de verlichting in jezelf”.

***

Rooster der bijeenkomsten – lente 2018

Je bent iedere dinsdagavond welkom om 20 uur voor het **dharmagesprek** (de leer van de boeddha).

Wens je ook de **ceremonie** mee te maken, kom dan om 19:30 uur.

Als onderwerp van het **dharmagesprek om 20 uur** volgen we het thema van de maand of laten we ons inspireren door de gebeurtenissen van de week of de dag.

Hierbij trachten we ook telkens – voor zover het tijdsbestek het toelaat - de leer te *hertalen* naar de realiteit van hier en nu. En we voorzien ook voldoende ruimte voor inbreng van de deelnemers.

Voel je dus welkom!

ceremonie iedere dinsdag 19.30-20 u.

	Maa	Apr	Mei	Juni
Sambutsuge	20	3	1/29	26
Juseige	27	10	8	5
Amidakyo	6	17	15	12
Junirai	13	24	22	19
Jodo-E				
<i>zondag 10 u.</i>				

cursus 's zaterdags 10-12.30 u.

Deze lente zijn er geen cursussen gepland.

extra activiteiten

---

zo 8/04 Hanamatsuri
(Bloemenfeest, geboortedag van de Boeddha)

Hou de website in de gaten... of beter nog:
blijf op de hoogte en schrijf je in via: <http://eepurl.com/bbbkGr>

Jikōji

慈光寺

Tempel van het Licht van Mededogen
Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw

Pretoriastraat 68 - B-2600 Antwerpen (Belgium)
www.jikoji.com ✉ info@jikoji.com

Verantwoordelijk uitgever
Sven Vanderbiest

ISSN 1370-0243 - *Overname toegelaten mits
bronvermelding en bewijsexemplaar*

Werkten mee aan dit nummer
Antoon Van den Braembussche, Jorg Pyl,
Heidi Verwimp, Benny Sterckx, Sven
Vanderbiest, John Roosemeyers

